

PREZENTĂRI DE FONDURI ȘI COLECȚII

Diplomați români: Grigore Gafencu (V)

Multitudinea materialelor existente în fondul personal Grigore Gafencu, ne-a determinat să continuăm și în acest an prezentarea în revista noastră a unor articole, studii, discursuri parlamentare, conferințe, etc. ale marelui diplomat român.

Publicăm în numărul de față o serie de interpelări parlamentare aparținând lui Gr. Gafencu, apărute în anul 1934, în Editura „Argus” sub titlul *Ideea de ordine*. Titlul publicației este foarte sugestiv, din fiecare discurs sau interpelare parlamentară cuprinse sub acest generic străbătînd ca o necesitate vitală ideea de ordine într-un stat democratic, într-o perioadă deosebit de grea a istoriei țării noastre.

La 14 noiembrie 1933, I. G. Duca preia conducerea Consiliului de Miniștri, hotărît fiind să dizolve Garda de Fier, pe care o considera un mare pericol pentru existența României. Această orientare va determina asasinarea lui la 29 Decembrie 1933, pe peronul gării din Sinaia de către M. Constantinescu, membru al Gărzii de Fier. La 30 decembrie 1933 în fruntea guvernului a fost numit dr. Constantin Angelescu, care a introdus starea de asediu în orașele București, Cluj, Cernăuți, Iași, Chișinău, Galați, Constanța, Timișoara, Oradea, precum și în județele Dimbovița și Prahova ¹.

La 3 ianuarie 1934, președinte al Consiliului de Miniștri a fost numit Gheorghe Tătărescu. Sub conducerea acestuia, guvernul a trecut prin Corpurile legiuitoare proiectul de lege privind instaurarea stării de asediu, care practic se va prelungi pînă în 1937. În paralel, a fost introdusă și cenzura, lucru care va genera numeroase nemulțumiri.

Toată această perioadă frământată apare oglindită în discursurile și interpelările parlamentare ale lui Gafencu, care încearcă să sugereze guvernului la putere unele soluții reale pentru păstrarea ordinii într-un stat cu adevărat democratic.

Miliana Șerbu

¹ IOAN SCURTU, *Din viața politică a României*, București, 1983, p. 270—275; 301—306.

IDEEA DE ORDINE

Cuvînt înainte

București, Mai 1934

IUBITE DOMNULE PISANI,

Îți dedic această modestă broșură, închinată unei idei pe care de zece ani, alături de dumneata și urmînd înțeleptele dumitale sfaturi, o apărăm în ziarul „Argus”, cu o stăruitoare convingere: ideea de ordine.

Vei găsi, aici, patru cuvîntări ținute la Senat, în sesiunea trecută. Vei găsi și o a cincea cuvîntare, pe care n-am ținut-o. A cunoscut, totuși focul luptei parlamentare. O chestie de regulament — ce nu poate împiedica regulamentul? — a înăbușit-o, în două rinduri, chiar la picioarele tribunei. M-am supus în fața unei fatalități, mai însemnate, desigur, decît cele cîteva cuvînte, pe care aveam să le rostesc, și strîngîndu-mi notele, mi-am încheiat cuvîntarea la masa de lucru. Dacă adaug, astăzi, la patru discursuri vii și o cuvîntare moartă, nu e din ambiție nici din încăpăținare, ci fiindcă sînt, mi se pare, legate între ele: am ținut să așez în șir și în ordine, cîteva păreri despre ordin.

Te vei mira, poate, de tonul viu, și aprins, al unora dintre aceste mîni-festări parlamentare, atît de deosebit de liniștea și de măsura ce ne silim să păstrăm în scrisul nostru de toate zilele. Știi, însă, prea bine, iubite prietene, dumneata care ai fost de bun sfat și altora, mult mai mari și mai vițelioși ca

mine — zilele de glorie ale ziarului „Epoca” nu ți s-au șters niciodată din minte — că politica e politică, iar tribuna parlamentară e un loc de luptă, unde se dau și se primesc lovituri. De la înălțimea acestei tribune, cuvântul capătă viață și putere, ideea se desprinde limpede și tăioasă dacă ai și simți, că ai în față, un adversar. Lui îi datorești toată vloga ta bătaioasă. Ție îți datorește doar grija ca atunci când dezbraci cele spuse în focul luptei de toată însuflețirea luptei politice, cuvântul să rămână cuvânt și ideea, idee.

Ce e ordinea? Vorbesc de eu, dar nu îndrăznesc să îi dau o definiție. Mai ușor e să definesc ce nu e ordinea: dezordinea.

Dezordinea e starea în care sîntem astăzi. A fost poate totdeauna așa pretutindeni. Azi, însă, e mai mult ca niciodată, iar la noi, mai mult decît oriunde. Dezordinea e fiica vremii: o epidemie generală, care, la noi, prezintă semne deosebit de îngrijorătoare.

Un stat ce nu-și poate reduce cheltuielile la nivelul scăzut al veniturilor, reale cîrmuit de cel mai numeros guvern din lume și care, totuși, crește și se lățește zilnic, un stat plecat sub povara unui prea greu și prea scump organism, plecat sub povara unui prea greu și prea scump organism, dezarmat și față de bolile ce îi sleiesc populația și față de primejdiile ce ar putea să îi amenințe hotarele, cu pofte, sus, ce nu pot fi îngădite, și jos, cu nevoi ce nu pot fi îndeștulate, — asta e dezordine.

O viață politică în veșnică frămîntare, — trei partide la un program și trei programe la un partid, — cu „garnituri” de folosință și „garnituri” de conștiință, și cu acea atmosferă de neastîmpăr, ce se întinde, se adîncește și provoacă un gol în jurul oricărei cîrmuri, — și asta e dezordine.

Și dezordine e organizarea școlară, care nu are putința să dea nici creștere, nici carte, dar împarte titluri cu nemiluita, izvor de pretenții și de cele mai crude dezamăgiri.

Și tot dezordine e armata cu generali din ce în ce mai mulți și arme din ce în ce mai puține, cu uniforme multicolore cu care s-ar putea defila la zece parăzi dar cu muniții neîndeștăltoare, cu care nu s-ar putea ține nici zece zile război.

Starea e cu atît mai îngrijorătoare, cu cît dezordinea nu vine numai din lipsuri, ci mai ales din vădita nepotrivire între ce am putea face și ce facem.

Avem un stat falit într-o țară, bogată, o viață politică smintită la un popor cuminte, o școală care rătăcește un tineret bine înzestrat și plin de avînt, o armată slabă și totuși cel mai minunat material ostășesc...

Această strigătoare nepotrivire ne duce la încheierea că dezordinea nu e numai în stări și în fapte. E în suflete și în minți.

Realitățile ce ne înconjoară, dacă le pricepem uneori, nu le cercetăm niciodată. Din problemele care tulbură țara, prîndem doar cîte un amănunt. E undeva o nemulțumire? E treaba poliției. Izbucnește vreo suferință? E treaba cenzurii și a tribunalelor militare. Și, așa, reducem problema de ordine la o afacere de comisari și de agenți secreți.

Nu doar că nesocotim virtutea. Avem cinsprezece feluri de decorații pentru a o răsplăti. Napoleon a cucerit lumea și nu a răsplătit meritul și vitejia decît cu o panglicuță roșie: legiunea de onoare. În vremea cînd nu prea înfloresc virtuțile civile, noi le cinstim ca un curcubeu: cincisprezece ordine de onoare, — civile, militare, agricole, comerciale, culturale...

Îndrăgim gloria militară. I-am ridicat și un monument, un falnic Arc de triumf, pe care am înscris, cu litere de aur, numele unor victorii plătite cu

singe scump. Dar, monumentul e de lut și literele de aur, se desprind și cad în praf și în noroi. Am întins, atunci, în jurul simbolicei ruini, o șandramă pe care se lipesc reclame de săpun, de pudră și de șoșoni.

E vădit că nu mai merge așa.

Într-o lume frământată de poftă și nemulțumiri avem o țară de apărat. Pe ce ne bizuim? Înăuntru, pe agerimea poliției, în afară pe autoritatea unor pacte de neagresiune.

Slabă apărare. Poliția și diplomația sînt accesorii. Ele pot cel mult masca dezordinea, — nu o pot înlătura. Politica noastră externă apără hotarele și tratatele de pace, adică ordinea internațională. Singurul ei sprijin e o desăvîrșită ordine internă: muncă stăruitoare, finanțe sănătoase, armată bună. În afară de această realitate, totul e fudulie. Fiindcă „revizionismul” cel mai primejdios nu e acela care se pierde în controverse juridice despre atît de confuzul articol 19. E acela care se străduiește să arate că stările noi sînt nerinduite, neorganizate și, deci, trecătoare. La asemenea uneltiri nu se răspunde prin argumente și „succese” provizorii. E nevoie de o atitudine definitivă, prin care se afirmă și se impune ființa, unitatea, trăinicia unui stat încheiat pe veți. E nevoie de ordine.

Ce e de făcut?

Lumea politică are o soluție. E gata, totdeauna, și, totdeauna, e aceeași: „să schimbăm guvernul”.

Și pe urmă?

Și pentru asta sînt soluții. Soluții de persoane și de principii. De o parte, combinații de partide și fracțiuni de partide. De alta, metode și programe noi, salvatoare.

Pentru unii, ordinea înseamnă să fie la putere. Cînd guvernul declară că va apăra ordinea, cu orice preț, cine nu pricepe de ce e vorba? Și cîți nu sînt doritori să ia din mîină guvernului și în sarcina lor, îndeplinirea acestei înalte și merituose activități?

Pentru alții, ordine înseamnă aplicarea unei doctrine politice, — democrația sinceră, stat de drept și de libertate, idealul năzuințelor de stînga sau națiunea organizată, potrivit unor principii de autoritate și de disciplină, țelul suprem al curentelor de dreapta.

Nu mă sfiesc, de cîte ori fac politică, să afirm credința mea în superioritate și politică, și morală, a principiului de libertate.

Cu dumneata, însă, iubite domnule Pisani, nu am făcut politică niciodată. Nu voi face nici azi.

De aceea îți voi mărturisii îngrijorarea mea că în dezordinea care domnește azi, nici un partid și nici un program nu poate mintui țara.

Fiindcă răul de care suferim nu e atît politic, colectiv-social. E individual. Dezordinea e în mintea și sufletul fiecăruia. Acolo e stăpină și de acolo își revărsă păgubitoarea ei înriurire.

Urmările acestei dezordine de gîndire le găsim, firește, și în viața publică, unde tind să transforme democrația în demagogie sau principiul de autoritate în tiranie. Dacă dibuim, însă, firul acestor tulburări pînă la cauza inițială, găsim dezechilibrul sufletesc, greșeala de judecată, — neputința de a gîndi.

Ideea de ordine, dezbrăcată de toate adaosurile „sociologice” și parazitare, se desprinde în lumina înțelepciunii și a culturii clasice, ca o problemă de conștiință.

Ordinea inițială, de căpetenie, e ordinea ce domnește în ființa noastră, și o îngrămădește în cadrul armonios al unei gîndiri limpezi și al unei judecăți

drepte. O fire rînduită cunoaște legile proporțiilor și ale armoniei, gîndește bine, se exprimă just, scrie corect și păstrează măsura în cugetare și în acțiune.

Găsim o asemenea rînduială la clasele noastre conducătoare? Cînd urmărim, om de om, nu numai în exercițiul vreunei funcții înalte, la bară, la tribuna sau pe banca ministerială, ci în viața de toate zilele, rămînem uimiți de felul cum gîndesc, cum vorbesc, cum scriu, frunțașii noștri de azi și de mîine. Asta e latura cea mai îngrijorătoare a dezordinei în care ne zbatem. Fiindcă pe un asemenea fond de spirite și de suflete neacordate, orice program politic, orice plan de îndreptate socială, se desprinde ca o imagine reflectată de o oglindă încovoiată: ori prea mic, ori prea mare, — totdeauna strîmb.

Ne lipsește o „elită”. Cei care au fost urmașii boerimii vechi și noi, și-au pierdut vlaga și puterile. Își amintesc de vremurile bune, le pare rău, sîsphină, dar au încetat de a mai gîndi. Cei care vin, purtînd cu ei puțințele de viață și de dezvoltare ale populației noastre rurale, știu să lupte, să îndure, să rivnească. Cei mai mulți dintre ei nu gîndesc, încă. Între cine a fost și cine vrea să fie, e un gol.

Ne lipsesc clasele de mijloc, păstrătoarele firești ale ideii de ordine, — clasele pe care, în apus, s-a sprijinit de veacuri, cultura și se sprijină, azi întreaga răspundere a cîrmuirii.

Avem, în schimb, pătura compactă, omogenă și atît de curat națională, a țărănimii noastre, rezervă nesecată de energie și de bun simț, căreia o elită strînsă sub semnul ideii de ordine, îi poate deschide o cale de pașnică și rodnică propășire.

Ne trebuie o asemenea elită. E datoria noastră, a tuturor, fără deosebire de credință sau de partid, s-o creștem și s-o punem în slujba țării. Pentru a face rînduială în treburile publice, pentru a deseobi cele trebuincioase de cele de prisos, pentru a nu ne pierde în amănunte și a nu greși proporțiile, pentru a ține în frîu porniri și pofte nesăbuite, pentru a îndestula nevoi adînci și drepte, trebuie să întronăm ordinea în domeniul gîndirii și al conștiinței.

Fiindcă nu rivnim pentru țara noastră o viață de frămîntări, fără strălucire, care duc cel mult la înfăptuirea unui program de partid sau a unui ideal social oarecare. Ci îi dorim cît mai multă strălucire și izbînzii de cea mai curată și mai înaltă omenie pe calea larg deschisă a destinelor ei, sub porunca ordinii desăvîrșite.

În acest gînd, iubite prieten, care aperi cu atîta credință tradiția clasică și limpezimea limbii românești, rămîn al dumitale

GRIGORE GAFENCU

I. G. DUCA

*Cuvîntare ținută la Senat, în ședința comemorativă
pentru I. G. Duca la 1 Febr. 1934*

După ce a citit o declarație a partidului Național-Țărănesc dl. Gafencu spune următoarele:

Să-mi fie îngăduit să adaug, din partea mea, un modest dar foarte sincer omagiu de respectuoasă și îndurerată simpatie. Mă urmărește o amintire.

Era în ultimele zile ale războiului nostru, la Tecuci. Coborâm din avion după o recunoaștere pe front. Doi civili așteptau pe câmpul de aterizare știrile aduse prin văzduh, — doi miniștri. Unul era Vintilă Brătianu, celălalt I. G. Duca. Venind spre mine, Duca mi-a strâns mâna și mi-a zis cu glas de prietenească aprobare: „Primejdioasă armă ți-ai ales”.

Aceste cuvinte mi-au revenit în minte când am aflat năpraznica știre a morții sale.

Și el își alesese în viață o armă primejdioasă. Politica are mai multe înțelesuri și mai multe înfățișări. Ea poate aduce foloase. Ion Duca nu a umblat după ele. Ea poate aduce răspunderi și primejdii. Ion Duca nu s-a dat înlături. Nu a căutat, dar nu ar fi respins onoarea de a cădea la postul său. A trăit de prea aproape și cu un interes prea încordat epopeea noastră națională pentru a nu fi învățat din vreme să privească primejdia în față. Și a căzut ca un ostaș.

Nu putem cinsti mai bine memoria lui, decît închinînd gîndurile noastre dragostei de țară, — dragoste adîncă, în care se întîlnesc năzuințele unor generații deosebite: generația care a pregătit România de astăzi, generația care a luptat în marele război și tineretul pe care trebuie să-l pregățim — nu avem altă îndatorire mai grabnică și mai sfîntă — ca să ne ia locul.

REGELE ALBERT

*Cuvîntare ținută la Senat, în memoria Regelui
Belgiei la 19 Februarie 1934*

Ne închinăm cu reculegere, și cu o adîncă admirație, în fața memoriei Regelui Albert.

Respectuos de toate drepturile națiunii, riguros în toate îndatoririle regale, viteaz în timp de război, cuminte în timp de pace, Regele Albert, prin virtuțile lui familiare, religioase, cetățenești și monarhice, a înălțat toate așezămintele în slujba căroră a stat.

A înălțat oastea, pe care a condus-o mai întîi la zdrobire, apoi la biruință, aruncînd-o cu hotărîre într-o luptă fără nădejde, dar glorioasă.

A înălțat Patria sa, care în cea mai cumplită vîltoare a omenirii, a fost un simbol de credință și de onoare.

A înălțat ideea monarhică, închinîndu-i în vremi de criză și de grele încercări, o viață de cavaler, fără pată și fără prihană.

În epoca medievală ar fi fost un erou.

În frămîntările vremii de azi, a fost mai mult. Prin simplitatea mărețată cu care și-a împlinit toate îndatoririle, a dat o pildă binefăcătoare de omenie.

De aceea, în afară de orice obligații solemne sau protocolare, simțim cum ni se strînge inima: a dispărut un om.

STAREA DE ASEDIU ȘI CENZURĂ

*Cuvîntare finită la Senat, în ziua de 7 Martie 1934 la
Legea pentru prelungirea stării de asediu.*

Domnule Președinte, Domnilor Senatori,

E starea de asediu, cu tot ce prevede și tot ce cuprinde, constituțională sau nu?

Iată o controversă juridică, în care nu voi intra.

Legile în virtutea cărora se decretează starea de asediu se referă toate la dispozițiile unei legi vechi din 1864, — sub domnia lui Vodă Cuza. Juriștii de astăzi nu sînt de acord dacă în virtutea prevederilor precise ale Constituției noastre putem să mai invocăm condițiunile acestei legi, după cum nu sînt de acord dacă prevederile precise ale Constituției noastre ne îngăduie să legiferăm în materie de stare de asediu, în împrejurările și în condițiunile în care legiferăm astăzi.

Dar, aceasta e o discuție juridică pe care o voi lăsa la o parte. Mă interesează latura politică a chestiunii.

Starea de asediu, așa cum e practică de la război încoace, e o realitate, e un fapt politic care se repetă, dacă nu în virtutea Constituției, desigur însă în virtutea unei uzanțe, care a dobîndit caracter constituțional.

Starea de asediu e o stare anormală, excepțională, care tulbură întreg așezămîntul nostru de Stat, de sus pînă jos, care suspendă libertățile publice și care trece atribuțiile cele mai fundamentale în Stat de la o autoritate la alta, de la o putere la alta. De aceea, starea de asediu presupune o situație deosebit de gravă: război, revoluție, sau frămîntări anarhice care să fi pătruns adînc în masele populare.

Dacă situația nu e atît de gravă, se poate presupune că guvernul care cere, totuși, starea de asediu nu știe sau nu vrea să cîrmuiască cu mijloacele normale. Și cu cît situația generală este mai puțin gravă, cu atît guvernul care cere să se aplice măsuri excepționale, dovedește că e mai slab, mai nepriceput.

D. Victor Antonescu, Ministrul Justiției: Permiteți o întrerupere. Dvs. nu ați guvernat cu starea de asediu?

D. Grigore Gafencu: Voi veni și la starea de asediu, pe care am introdus-o noi și vă asigur că vă voi da toate lămuririle necesare.

Deocamdată, am enunțat un principiu. Acest principiu este atît de adevărat, încît toate guvernele din România Mică, guverne oligarhice și reacționare, cum le zicem prea des și dv. și noi, n-au consimțit niciodată să suspende libertățile publice și să aplice măsuri excepționale. O singură excepțiune, în 1907 — Domnii Senatori care au cunoscut răscoalele țărănești de aproape, vor confirma aceste afirmațiuni — în 1907, s-a crezut de cuviință de către guvernul Sturdza să se pregătească o lege pentru starea de asediu. Raportor al acestei legi a fost Take Ionescu, ca semn de colaborare între partide pentru restabilirea ordinii. Guvernul Sturdza n-a aplicat însă legea stării de asediu, fiindcă privea măsura ca prea gravă și fiindcă a considerat că prin mijloacele care îi stăteau la îndemînă, putea să potolească răscoalele țărănești.

A venit războiul. Atunci s-a aplicat legea stării de asediu. Cercurile noastre politice au făcut în timpul războiului o atît de apropiată cunoștință

cu această lege încît au păstrat și după încheierea păcii, împreună cu multe alte deprinderi rele cîștigate în timp de război, și această deprindere de a nu cîrmui prin mijloace normale, ci prin mijloace excepționale.

Gvernul liberal a cărui concepție politică a dominat cei zece ani de la război încoace, a ținut să apere prin starea de asediu nu numai ordinea în stat, cum o înțelegea partidul liberal, ci și ordinea politică, adică supremația partidului liberal împotriva curentelor populare, care deveneau tot mai puternice și împingeau la suprafața vieții noastre publice idei și partide politice noi.

În 1928 partidul național-țărănesc, venind la putere, a desființat starea de asediu și cenzura, a făcut alegeri libere, în deplină ordine, iar presa descătusată de cenzură a dovedit că și fără această constrîngere știe să-și facă datoria față de țară.

În 1933 — acum venim la cazul pe care l-a invocat d. Ministru de Justiție — în luna Februarie, guvernul Vaida a crezut necesar, față de un complot comunist, cu ramificațiuni în străinătate, și care a dat loc la două exploziuni anarhice la Ploiești și la rebeliunea din Calea Griviței să introducă starea de asediu.

Aștept acum obiecțiunile dv...

Da, e drept am introdus și noi starea de asediu. Dar, ce înseamnă aceasta? Sintem, sortiți, Domnilor Senatori, să cîrmuim, și dv. și noi, numai pe baze de precedente? Fiindcă am luat noi o măsură, pe care dv., la vremea ei, ați criticat-o, aveți acum dreptul, aveți îndatorirea, aveți neapărata nevoie de a o repeta, fiindcă sintem la putere? Unde duce această argumentare pe temeiul de precedente?

Cînd a venit la putere partidul național-țărănesc, s-a format un guvern numeros, — prea numeros. L-ați criticat. Cu dreptate. Ați venit acum și ați făcut un guvern de două ori mai numeros. Noi ne silim, recunoscînd greșeala noastră, să reducem numărul ministerelor și subsecretarietelor de stat. Cînd ați venit dv ați făcut ministere noi, subsecretariate noi și aveți cel mai numeros guvern din Europa, cel mai numeros guvern din lume. Aveți numai la președinția consiliului, în afară de d. Președinte, tînăr, plin de vlagă, plin de talent, dar fără portofoliu, doi subsecretari de stat, un secretar general și un ministru nou, cu toate competențele, dar fără nici o atribuțiune..

Aceeași imitațiune nefericită și în chestiunea conversiunii. Am fost siliți de împrejurări, să nu dăm o soluțiune definitivă chestiunii datoriiilor. A fost o nefericire, fiindcă în această problemă, atît de gravă, de care sînt legate atîtea interese și care cere drept singură soluție bună, o soluție imediată, care de la o zi la alta să ne îngăduie să reintrăm în dreptul comun, am fost nevoiți să procedăm prin amînări.

Ne-ați criticat. Cu dreptate. Ați venit la putere. Ați guvernat patru luni, după ce v-ați pregătit cinci ani. Ce-ați făcut? Nimic! Ați venit în urmă și ne-ați propus o nouă amînare. Pretindeți că aveți un proiect gata. Sint alții dintre dv. care spun că proiectul nu este gata.

D. Victor Antonescu, Ministrul Justiției: Proiectul va fi depus peste 15 zile în Cameră.

D. Grigore Gafencu: Iau act cu mulțumire de această declarațiune. Nu ne interesează atît ce aveți în cantoanele dv. cît ne interesează ce aveți aici, pe biroul Parlamentului. Și aici nu aveți încă nimic.

Și acuma, Domnilor Senatori, ajung la starea de asediu, așa cum a înființat-o și a aplicat-o d. Vaida. Între acea stare de asediu și măsurile excepționale care dăinuiesc astăzi și pe care vreți să le prelungiți prin lege, e o

mare deosebire. Și această deosebire se desprinde în mod lămurit din cele două decrete, care orînduiesc diferite atribuțiuni și diferite condițiuni în care se exercita starea de asediu sub d. Vaidă și în care se exercită astăzi.

Sub guvernul Vaida poliția și siguranța Statului își păstrau toate atribuțiunile. Mai mult: întreaga acțiune de apărare a ordinii era pusă sub direcțiunea, sub conducerea directă, sub supravegherea și sub răspunderea ministrului de interne, care trebuia să se înțeleagă cu autoritățile militare. Ministerul de interne, prin definiție și prin esență instituție politică, păstra deci și conducerea și răspunderea întregii acțiuni politice.

Dv. treceți toate atribuțiunile în seama armatei. Conducerea acțiunii este în sarcina comandamentelor armatei, care vor trebui să țină în curent și autoritățile civile. Toate sarcinile și toate răspunderile trec deci asupra armatei.

Aceasta e deosebirea și în text și în concepție dintre dv. și noi.

Dar mai e o deosebire, Domnilor Senatori, pe care o cred capitală: cenzura. În starea de asediu, așa cum a orînduit-o d. Vaida, nu se prevedea cenzura. Se prevedea că autoritatea are dreptul să împiedice răspîndirea publicațiilor subversive, adică o măsură represivă împotriva acțiunilor de dezordine. Nu se prevedea cenzura preventivă, așa cum a crescut și a înflorit sub oblăduirea dv., de la război încoace.

Înainte de război, aveam nu numai un partid liberal, aveam și o credință liberală. Azi cenzura de după război e fiica dv. și e perpetua umilință și rușine a presei noastre.

Domnule Ministru de Justiție, vă vorbesc ca ziarist. Am cerut totdeauna ca ziarist, și alături de mulți ziaariști — văd pe unul dintre colegii mei pe banca dv. — ca ziaariștii să aibă o lege, care să stabilească răspunderea lor.

Scrisul în presă nu e numai o profesiune, e și o misiune și fiecare gazetar trebuie să știe să fie la înălțimea acestei misiuni. De aceea trebuie să fie o lege care, de o parte, să garanteze libertatea scrisului, fără de care nu putem avea o presă într-un stat liber, și de alta să stabilească răspunderile fiecărui ziarist. În locul unei asemenea legi, veniți cu acest perpetuu regim al cenzurii, care ne umilește și ne rușinează. Ne trimiteti, de la ultimul reporter pînă la d. profesor Iorga, să fim controlați de oameni nepregătiți și cărora, chiar dacă ar fi pregătiți, nu le recunoaștem dreptul să pătrundă în gîndirea noastră și să taie ceea ce credem noi că e folositor și necesar să spunem.

Domnilor Senatori, cenzura taie și oprește nu numai părerea adversarilor. Ea taie și multe fapte care se întîmplă. Vedeți — și aceasta mi se pare că face parte din concepția partidului liberal — pentru dv., faptele care nu corespund cu programul sau cu starea dv. de spirit, sînt fapte inexistente. E teoria chestiunilor închise. Am avut acum șase ani, o chestiune închisă, o chestiune care n-a existat și care în mod definitiv nu mai trebuie să existe. Recunoașteți că acest definitiv n-a fost, din fericire, și pentru noi și pentru dv. care stați pe acele bănci atît de definitiv, cum l-ați avut atunci. Astăzi, avem cinci sau șase chestiuni tot atît de definitiv închise. Domnul Prim Ministru Tătărescu rivnește la gloria Sf-tului Petru: într-o mîină ține o ramură de măslin, în cealaltă o legătură de chei. Această atitudine poate fi îndreptățită la porțile raiului; la porțile parlamentului și în viața publică, nu.

Degeaba pretindeți că stările de astăzi sînt atît de grave, atît de excepționale, ca să ceară numai decît toate măsurile dv. excepționale. Ne amintim,

Domnilor Senatori, de ceea ce s-a petrecut acum șase ani, când erați la putere. Nu era Garda de Fier pe atunci. Era însă starea de asediu. Era cenzura. Erau și tribunalele militare. Atunci, ca și astăzi, ni se vorbea de primejdii extraordinare care amenință statul și ordinea. Atunci, ca și astăzi, dispăreau de la o zi la alta ziare și se arestau, de la o zi la alta, oameni politici. Nu era Nae Ionescu, era Mihail Manoilescu. Motivul juridic lipsea atunci ca și astăzi, iar motivarea politică era aceeași: trebuie apărată ordinea.

Avem dreptul, Domnilor Senatori, ca în fața acestor fenomene, care se repetă, să ne întrebăm dacă nu cumva ne aflăm, nu în fața unui regim de excepție provocat de stări anormale, ci în fața unor stări îngrijorătoare, provocate sau, în orice caz, mult agravate printr-un sistem de guvernare nefiresc, care nu se poate susține, decît prin măsuri excepționale și nu poate păstra ordinea decît călcînd legea la fiecare pas.

Desigur, e atît de comod și atît de ușor ca, punînd mereu înaintea cuvîntul de ordine, fără a-i pătrunde înțelesul adînc, să cirnuiești fără controlul opiniei publice, sprijinit numai de poliție și pe armată. Pe armată, pe care o vîri fără să vrea ea, în poliție, în administrație și în justiție. Unde duce, însă, un asemenea regim, dacă nu la permanentizarea și la legalizarea dezordinii în întregul așezămînt de stat, de sus pînă jos?

Vedeți, Domnilor Senatori, în asemenea împrejurări guvernul vine și ne vorbește de destindere. Și fiindcă nu pricepem, în asemenea împrejurări, rostul acestei propuneri, ne învinuiți că nu am vrea potolirea patimilor și liniștirea spiritelor.

Ba da, dorim cu toată sinceritatea și liniștirea spiritelor și potolirea patimilor, dar ne dăm seama că destinderea pe care ne-o propuneți, ca să nu rămînă o formulă superficială, cere de la noi toți o cit mai serioasă cercetare a problemelor în fața cărora ne aflăm.

De ce am slăbi controlul, pe care trebuie să-l exercităm în numele opiniei publice față de acțiunea de guvernămînt? Lupta politică pe care sîntem hotărîți s-o ducem pe bază de program și de convingeri, nu poate înrăutăți stările de astăzi, după cum o eventuală complicitate între noi n-ar putea desigur îndrepta situația.

Nu, Domnilor Senatori, altceva se cere astăzi mai mult ca niciodată. Altceva se cere de la toate partidele politice, dar îndeosebi de la partidele de guvernămînt, fie ele la putere, fie ele în opoziție, pentru a duce nu la o vremelnică destindere, dar la atitudini identice și la o sforțare comună în aceeași direcție și cu același scop. Se cere partidelor noastre dovadă desăvîrșită că sînt hotărîte să apere și să întărească statul nostru de drept monarhic, parlamentar și democratic.

Cum putem atinge acest scop? Dovedind că un regim de drept și de libertate are puțința să cerceteze și să dezlege problemele în fața cărora ne aflăm. Că are puțința de a cerceta, cu toată seriozitatea, și de a dezlega cu toată autoritatea, problema financiară, problema economică și cea mai gravă poate dintre toate, problema învățămîntului, problema tineretului nostru. Nu putem, Domnilor, să ne istovim toată vloga noastră în măsuri de poliție și să rămînem neputincioși de a pune rînduiala în toate domeniile vieții noastre publice.

Starea de asediu pe de o parte, și de alta lipsa de buget, aceasta este nu dovadă de energie, ci dovadă de slăbiciune.

Și mai e nevoie, Domnilor, ca în sprijinul regimului nostru de drept și de libertate, pentru care, cu toții, ne batem cu pumnii în piept, să nu întrebuițăm

în numele libertății și pentru a o apăra, măsuri de violență, care se obișnuiesc în regimurile dictatoriale și tiranice, fiindcă atunci spiritul cel mai binevoitor nu va putea desluși, unde sfîrșește starea excepțională și anormală a democrației și unde începe starea normală a dictaturii și a tiraniei.

Trecem prin zodia dictaturilor: dictaturi de dreapta și dictaturi de stînga, roșii și cenușii, și, rătăcite printre, cele mai primejdioase decît toate, fiindcă n-au puteri revoluționare proprii și nici bază politică și morală, dictaturi de funcționari sau de militari.

Cred, Domnilor Senatori și nădăjduiesc că această convingere e împărtășită de dv. toți, că numai dacă vom ști să ne ferim de asemenea primejdioase încercări, vom reuși să întărim statul nostru în cuprinsul dreptelor sale hotare și să dăm poporului nostru atît de cumpătut, atît de străin prin firea lui de curentele extremiste și atît de însetat de dreptate, forma de guvernămînt pe care o cere și pe care o vrea.

Dacă guvernul liberal va ști să facă dovadă că înțelege să întărească regimul de drept și de libertate, cum îl înțelegem noi, și cum nu poate fi înțeles altfel, silit va fi partidul național-țărănesc să-i dea tot sprijinul în mod leal și dezinteresat. Dacă guvernul liberal, însă, va merge mai departe pe calea pe care a început-o, silind alegerile, suspendînd libertățile publice și terorizînd viața noastră publică, atunci partidul național-țărănesc îl va combate, fără șovăire și fără cruțare.

Fiindcă avem convingerea că un regim de drept nu poate să se sprijine numai și neîncetat pe poliție și pe armată. Fiindcă ne dăm seama de primejdia ca prin toate măsurile dv. abuzive să nu cumva să slăbiți ceea ce este mai rezistent și mai sănătos, în sufletul acestui popor: mîndria de oameni liberi, deschizînd astfel chiar dv. calea aventurilor dictatoriale. Cînd țara aceasta cenzurată și terorizată nu va mai putea rezista, în dorința ei de dreptate și de lege, credeți că veți putea opri dictaturile de dreapta, de stînga sau de oriunde, ridicîndu-le în cale un cordon de polițiști? Și mai cu seamă, fiindcă ne dăm seama cît de primejdioasă e pentru țară nervozitatea cercurilor noastre conducătoare, nervozitate, care se vedește prin neîncetatele apeluri la liniște și la unire și prin tot atît de neîncetatele măsuri excepționale și care tind să zăpăcească acest popor, cuminte, zbîrlit la suprafață, liniștit în adîncime și care da că ar fi putut în alegeri să se exprime în deplină libertate, fără să se fi oprit de la vot prin măsuri neabile și nelegale organizațiile extremiste, ar fi dovedit d în nou cum a dovedit și sub trecuta guvernare, spiritul său politic, cuminte și cumpătut.

Și cît ar fi contribuit mai mult pentru întărirea regimului, pentru păstrarea ordinii și pentru liniștirea suflească, a noastră a tuturor, un asemenea vot liber și conștient, decît toate propunerile dv. de pace și toate măsurile dv. de război!

ORDINEA DE STAT ȘI TINERETUL

*Cuvîntare ținută la Senat, în ședința de la 30 Martie 1934,
la discuția legii pentru apărarea ordinii în Stat.*

De ce nu v-ași mărturisi că proiectul pe care d. ministru de justiție îl aduce astăzi în fața noastră, îmi pare mai puțin supărător decît legea pentru prelungirea stării de asediu împotriva căreia m-am ridicat de la această tribună, cu toată hotărîrea.

Amîndouă aceste legi, sau mai exact legea de ieri și proiectul de astăzi, închinat ideii de ordine din stat, arată îngrijorarea guvernului pentru metodele, pentru propaganda, pentru acțiunea organizațiilor extremiste.

Pe cînd însă legea pentru prelungirea stării de asediu recurge la mijloace excepționale pentru a apăra ordinea, proiectul de față pune în slujba ideii de ordine, prescripțiuni și sancțiuni, care în aparență cel puțin, nu ies din cadrul unei vieți publice normale.

Măsurile excepționale, domnilor, cînd se prelungesc în timp, cînd țin luni de zile, departe de a liniști spiritele, departe de a potoli patimile, provoacă, reacțiuni și întrețin stări de tulburare în țară. Dimpotrivă, o măsură de ordine, dacă este bine concepută și bine aplicată, poate întări disciplina în stat.

Legea pentru prelungirea stării de asediu trece cele mai delicate atribuțiuni judiciare și administrative și cele mai grele răspunderi politice în seama armatei, — a armatei care, într-o bună organizație de stat, în afară de înalta ei misiune de a apăra țara, n-ar mai trebui împovărată cu alte sarcini de ordin administrativ, și mai ales politic.

Pe cînd o lege care stabilește în mod precis răspunderi și acțiuni pentru a apăra starea de drept, înmulțește mijloacele normale ce stau la îndemîna organelor politice și civile pentru a cîrmui normal și exclude astfel necesitatea măsurilor excepționale. Magistratii rămîn magistrați, poliția rămîne poliție; răspunderea politică și răspunderea tuturor actelor de guvernămînt rămîne în sarcina organelor politice și civile, iar armata, ferită de frămîntările vieții noastre publice, rămîne numai în slujba apărării hotarelor.

Această comparație, d-lor senatori, ar avea o valoare absolută, dacă am avea de ales între un sistem sau altul. Din nefericire dv. vreți să ne impuneți deodată pe amîndouă: și starea de asediu și legea pentru apărarea ordinii.

Și acest nefericit cumul tulbură și mai mult spiritele și stările din țară. Lumea își dă seama că vă temeți, că nu puteți stăpîni teama dv. Și aceasta nu este bine nici pentru dv, nu este bine nici pentru ideea de ordine.

În expunerea de motive a acestui proiect de lege ni se zice că alte state, din cele mai civilizate, au fost nevoite și ele să ia măsuri de apărare a ordinii, împotriva uneltirilor extremiste. Se vorbește de Cehoslovacia, de Statele Unite, de Elveția. Dar nici Statele Unite, nici Cehoslovacia, nici Elveția nu trăiesc sub stare de asediu sau sub cenzură. Dacă vreți să vă făuriți un instrument cît mai comod de guvernare, cu riscul chiar de a provoca reacțiuni serioase, atunci nu aveți decît să căutați legi de autoritate și legi de represiune în toată lumea, să amestecați măsurile bune din America, cu măsurile de la noi, măsurile legislative normale, cu măsurile excepționale și cu toate abuzurile stării de sediu și ale cenzurii.

Dacă însă ceea ce vă interesează în adevăr, este ideea de ordine atunci puneți capăt acestei confuziuni, acestei dezordini în fapte și în idei. Întăriți, dacă vreți, situațiunea normală. Ieșiți cu o zi mai înainte din stările excepționale.

Ideea de ordine! Cine, dacă ar avea credința că vreți și că puteți s-o întăriți, nu v-ar da tot sprijinul. Noi cei dintîi, fiindcă de această ordine sînt legate, și credința, și programul nostru politic.

Un adversar comun al ambelor noastre partide, și al partidului liberal și al partidului național-țărănesc, d. Octavian Goga, scria nu demult, în ziarul său, următoarele observațiuni: „Amîndouă aceste organizațiuni” — este vorba de partidul liberal și de partidul național țărănesc, — „au aceeași atitudine în problemele mai importante ale statului nostru, în politica externă sînt

dominate de același dogmatism, în politica internă au de apărât aceeași veche formulă ideologică”.

D. Goga cu temperamentul său prerevoluționar și cu îndemnarea cu care prinde curente ce sînt în aer, e departe de a fi binevoitor pentru acest bagaj comun de prejudecăți politice, fiindcă ar îngreuna, ar zădărnici libertatea noastră de acțiune. Nouă nu ne este rușine însă, de acest bagaj. Fiindcă ceea ce d. Goga numește dogmatismul nostru extern, este credința noastră în politica de siguranță a țării, în cuprinsul dreptelor noastre hotare, și alături de aliații noștri, firești. Și ceea ce d. Goga, numește, nu fără compătimitire, vechile noastre formule ideologice, este credința noastră comună într-un cuvînt, prejudecățile noastre toate se referă la ordinea înăuntru și în afară, căreia țara noastră îi datorește după lupte lungi și jertfe grele, nu numai echilibrul ei politic ci însăși ființa ei de stat. Împotriva acestei ordini se duc azi atacuri din cele mai vii, de la amatorii de variațiuni, de forme politice noi, pamfletari vijelioși sau diletanți neurastenici, revoluționari de catedră, de presă sau de salon, pînă la revoluționarii adevărați, fanatici, grăbiți, exasperați.

Este firesc ca un Stat, care vrea să trăiască, să ia măsuri de apărare împotriva acestor atacuri.

Cine știe măsurile și metodele aplicate de organizațiunile extremiste, acolo unde au ajuns la putere, împotriva oamenilor vechiului regim și împotriva vechilor deprinderi liberale: suprimarea desăvîrșită a libertății presei, a libertății de gîndire, a libertății individuale și înființarea și popularea taberelor de concentrare, nu poate lua în nume de rău unui Stat de drept, dacă își pune așezămintele și libertățile la adăpostul unor prescripțiuni precise și al unor sancțiuni severe.

Totul, depinde, d-lor senatori, de felul cum veți aplica această lege. Vedeti, aici este greutatea. Ne dăm perfect de bine seama. Aici este primejdia.

În țara noastră, guvernele nu prea au nevoie să fie împinse pe calea reacțiunilor autoritare. Comparațiunea în această privință cu Elveția, cu Statele Unite, cu Cehoslovacia nu este de fel potrivită.

Alegerile din urmă au dovedit în ce măsură un guvern, zis constituțional și parlamentar, este în stare să uzeze și, să nu vă supărați, să abuzeze, chiar împotriva legii și a drepturilor de toate împrejurările și de toate mijloacele ce-i stau la îndemînă. Pînă unde va merge un asemenea guvern și unde se va opri cînd legea însăși îl va autoriza să-și dea arama pe față?

Trebuie să ținem seama de partea însemnată pe care o au moravurile noastre politice în interpretarea și în aplicarea legilor. Aceasta, fiindcă la temelia vieții noastre politice, la temelia oricărei vieți politice, de obicei, dăinuiesc patimile omenești. Legiuitorul trebuie să urmărească nu numai de a întări gîndul său, ideea sa, prin lege, dar și de a o apăra totdeauna de înrîurirea patimilor care o înconjoară.

Vedeti ce se petrece la noi. Vorbim de parlamentarism, de democrație, și trăim sub stare de asediu, sub cenzură, cu tribunale militare, cu procese și comploturi și cu măsuri normale, anormale și excepționale pentru a păstra ordinea.

Pentru a păstra ordinea împrumutăm de la extremiști mai mult metodele lor energetice de apărare și de sancționare. Împrumutăm apoi pe nesimțite metodele lor mai energice de guvernare. Începem prin a dizolva organizațiunile buclucașe. Miine — cine știe? — ne dizolvăm unii pe alții: doi pe noi, în numele statului liberal, sau noi pe dv. în numele democrației rurale.

D. Mihail Manoilescu: Pînă cînd va veni unul care să vă dizolve pe toți.
D. Gr. Gafencu: Și aceasta este cu puțință.

Dacă vrem, domnilor senatori, să întîrim cu adevărat ideea de ordine nu numai împotriva adversarilor declarați ai acestei idei, ci împotriva propriilor noastre porniri, și îndeosebi, îndrăznesc să o spun pentru că în această privință aveți incontestabil prioritatea, împotriva propriilor d-v. porniri, trebuie ca legiuitorul să păstreze totdeauna măsura și foarte multă prudență.

Ne rezervăm dreptul ca atunci cînd vom discuta articol cu articol, această lege, să propunem unele modificări pentru a îngredi partea de arbitrar, lăsată cu prea multă generozitate la discreția guvernului. Pînă atunci, să-mi dați voie să fac unele considerațiuni de ordin general.

Prin acest proiect de lege ați adus în dezbatere publică, întreaga problemă a ordinii de stat, problemă pe care o lege, cît de bună ar fi, nu o poate dezlega decît în foarte mică parte. Partea cea mai însemnată cade nu în sarcina legiuitorului, ci a cîrmuitorului. Păstrarea ordinii depinde înainte de toate, de iscusința, de conștiința, de arta de a governa. Și în aceste frămîntări sufletești și politice în care trăim, arta de a governa nu înseamnă numaidecît graba de a aplica măsuri de represiune și de autoritate, ci, capacitatea de a pricepe, de a potoli și de a însănătoși. Frămîntările de astăzi sînt mult mai mult decît frămîntările politice și sociale, frămîntări sufletești. De aceea, pătura cea mai atinsă de aceste frămîntări la noi, ca și pretutindeni, este tinerimea.

Să băgăm de seamă, domnilor, ca sub cuvîntul de a apăra ordinea, să nu provocăm reacțiuni și să mărim dezordinea.

Neliniștea sufletească a generațiilor, la primul contact cu stările sociale și economice de astăzi, se resfrînge, firește, și în domeniul politic și provoacă acolo neastîmpăr, dor de primenire, citeodată chiar dor de răsturnare. Acesta este efectul; cauzele trebuie căutate aiurea. Și aceste cauze domnilor, nu pot fi căutate cu poliția, fiindcă poliția, care găsește atît de greu pe răufăcătorii de drept comun, nu are nici căderea, nici puțința de a da de urma unor factori psihologici, care scapă chiar de sub supravegherea atît de iscusită a celor mai mulți bărbați politici ai noștri, de ordine, și de legalitate. Sîntem, domnilor senatori, aici într-un domeniu de fenomene sufletești. Din neastîmpărul generațiilor tinere, după felul cum vor statornici echilibrul sau dezechilibrul lor sufletesc, după felul cum își vor întări voința și își vor stăpîni patimile, sau vor lăsa în voia soartei poftele și slăbiciunile lor, se pregătește viitorul nostru al tuturor. Intervențiile brutale, nesocotite, din partea noastră, sînt citeodată mai păgubitoare, decît atitudinea de supraveghere, de îndrumare și de așteptare.

Îmi dau seama că atunci cînd cercetăm această problemă, atît de delicată, nu se cuvine să stabilim, nu putem să stabilim norme de cîrmuire de o valoare absolută, în numele cărora să ne putem judeca și condamna unii pe alții. La lumina faptelor, însă, și la lumina experienței pe care am făcut-o și noi și d-v. în vremea din urmă, se desprind unele învățăminte, de o valoare relativă, dacă vreți, de care totuși trebuie să ținem seama.

Știm că ne-ați învinuit și că ne mai învinuiți și astăzi că am fi fost prea toleranți cu mișcările extremiste.

D. Ed. Racoviță: Sigur.

D. Gr. Gafencu: Nu ne sfiim să aducem aceste învinuiri aici, în dezbatere publică, fiindcă vor contribui să lămurim împreună o problemă care ne interesează pe toți deopotrivă.

Am fost în măsură, d-lor, să știu cât a preocupat această problemă pe fostul prim-ministru, d. Alexandru Vaida-Voievod.

S-au răspândit împotriva acestei serioase și conștiincioase preocupări, fel de fel de versiuni nedrepte.

Este drept că d. Vaida a urmărit totdeauna de aproape, cu tot interesul, cu tot temperamentul său generos și încă atât de tânăr, tot ce frământă mintea și viața tineretului nostru, fiindcă își dădea seama că în aceste frământări tineresti sînt energii și avînturi, care, îndrumate pe cale normală, pot contribui să întărească puterea de rezistență și de viață a neamului nostru, după cum, dacă apucă pe căi greșite, pot pune în primejdie întreaga noastră organizație de stat.

D. Alexandru Vaida-Voievod, cu nota de umor care caracterizează gândirea sa, își dădea seama și de altă latură a mișcărilor extremiste.

Cine nu-și amintește, d-lor senatori, de Coriolan Drăgănescu, eroul neuitatului nostru Caragiale, de ilustrul Coriolan, idolul studențimii generoase și răzvrătite, care călare pe calul lui Mihai Viteazu și strîngînd la piept statuia de bronz a voievodului; ca să nu fie dat jos de agenții poliției, care-l trăgeau de picioare, jură că nu va înceta lupta pînă cînd nu se vor prăbuși toți zbirii și toți călăii guvernamentali.

Un an mai tîrziu, același Coriolan Drăgănescu, după ce-și trecuse, cu greu, examenele și intrase în lupta prozaică a vieții, a ajuns agent electoral al istoricului d-v. partid național-liberal, și comisar de poliție, zbirul cel mai crunt, al studențimii generoase și răzvrătite.

Departa de mine gîndul că toate mișcările studențești au același substrat și aceeași încheiere. Am însă convingerea fermă că în toate frământările tineresti, în care pulsează un ritm viu și cald, sînt amestecate, între ele, elemente de epopee, elemente de satiră și elemente de tragedie. Depinde în bună parte, de iscusința cîrmuitorului, de liniștea sa sufletească, de stăpînirea sa de sine și de mîna sa ușoară, ca toate aceste frământări să se scurgă, potolite, pe căile normale ale vieții și să nu ispăvească în sînge.

Puteți crede ce vreți de acțiunea d-lui Vaida. Eu am convingerea că dacă această acțiune înțeleasă n-ar fi fost oprită brusc de la o zi la alta, n-am avea astăzi de plîns, și d-v. și noi, moartea unui prim-ministru și multe suferințe despre care nu se vorbește, dureri și lacrimi inutile.

Și, ați venit d-v. la putere. Ați venit ca să stabiliți ordinea; — ați declarat-o în țară, ați declarat-o cu stăruință în străinătate. Această motivare a fost o greșeală. Aveți motive destule ca să veniți la putere, — dacă nu era decît legitima d-v. nerăbdare de a mai sta în opoziție.

Aveați o mie și unul de pretexte pentru a veni, după cum aveți astăzi o mie și unul de motive pentru a pleca. Să nu vă supărați. În zilele noastre, domnilor senatori, cîrmuirea este atît de grea, soluțiunile cele mai bune sînt atît de necompletate și nemulțumiri se stîrnesc atît de ușor și atît de repede, încît dacă este ceva care nu lipsește în viața noastră politică — pentru cine, firește, n-are grija continuității, a statorniciei autorității de stat, — sînt motivele pentru schimbarea guvernului. Puteați să veniți, de pildă, pentru refacerea finanțelor țării, fiindcă bugetul — nu din vina noastră, era deficitar.

D. Eduard Racoviță: Aceasta o admiteți!

D. Gr. Gafencu: Admit cu toată sinceritatea, cum veți admite și d-v., d-le senator, cînd astăzi, după patru luni de zile, n-ați putut și nu puteți face

bugetul, că puteți pleca pentru a lăsa altora — poate nouă — sarcina de a reface finanțele țării.

D. Eduard Racoviță: Aceasta e arguție!

D. Leonte Moldovanu, președinte: E o glumă.

D. Gr. Gafencu: Să lăsăm deoparte, d-lor senatori, ceea ce, d-lui președinte îi pare o glumă.

D. Leonte Moldovanu, președinte: Regulamentul mă împiedică să vă întreprup.

D. Tony Iliescu, raportor: N-ați pierdut nimic, d-le președinte, pentru că nu vom rămâne datori cu nimic în răspunsul pe care trebuie să-l dăm. Vă rog să credeți, d-le Gafencu, că nu vă vom rămâne datori. Luați act.

D. Gr. Gafencu: Iau act și vă mulțumesc pentru cavalerismul d-v. că nu m-ați întrerupt.

D. Tony Iliescu, raportor: Era o datorie elementară de politete.

D. Gr. Gafencu: D-lor senatori, odată veniți la putere, odată consolidați la guvern, puteați să deschideți problema ordinii de Stat și să căutați să-i dați o dezlegare potrivită cu ideile d-v. Nu trebuie, însă, să veniți cu angajamente față de țară și cu angajamente față de străinătate, să vă aruncați numaidecât într-o luptă de suprimare și reprimare, într-o chestiune, pe care n-ați adâncit-o cu destulă seriozitate de mai înainte.

Ați aruncat mânușa unor oameni îndrăzneți, cărora nu puteați să le dați o satisfacție mai mare decât dându-le prilejul de a o ridica. După ce i-ați alarmat după ce i-ați provocat, i-ați împiedicat să lupte pe căi normale. Le-ați închis ușa Parlamentului, în preajma alegerilor. În loc să-i siliți să vină aici să se explice în fața noastră și în fața țării, să iasă din domeniul propagandei mistice, să arate ce știu și ce nu știu despre nevoile reale, despre problemele adevărate ale țării, să vină să lupte la această tribună, unde se consacră talentele adevărate, dar unde se prăbușesc toți idoli și se dezumflă toate pretențiunile deșarte, d-v. i-ați împins spre codru, spre viața aventuroasă pe care o visează, spre viața de haiduci și conspiratori!

Și a urmat atunci d-lor senatori, drama de la Sinaia, care pe toți ne-a înfiorat. Au urmat sute de mii de arestări. A urmat starea de asediu și cenzura, nervozitatea sus și neliniște jos. Urmează astăzi procesul în fața Curții Marțiale, mijloc de propagandă nu totdeauna, pentru ideea de ordine cum o apreciați d-v., acest proces despre care cei mai cuminți dintr-e d-v., acei care văd departe, se întreabă cu îngrijorare; ce este mai bine, achitări, care să transforme pe inculpați în eroi sau condamnări, care să-i transforme în martiri?! Iată dilema, la care am ajuns și în care se rezumă toată politica d-v. de ordine!

Și acum, domnilor senatori, veniți cu legi de ordine, legi pline de bune intenții — o recunosc, — dar legi pentru viitor, fără efect retroactiv, ceea ce dealtfel este foarte cuminte.

Ceea ce ne tulbură însă și ne frământă, nu este cum vom apăra ordinea miine ci cum vom restabili ordinea azi? Și atîta vreme cît nu vom dezlega această problemă a prezentului, problemă politică de gîndire și de acțiune, toate legile de ordine nu ne vor sluji la nimic.

Să vedem de ce este vorba.

Garda de Fier. Nu mă interesează organizațiunea de luptă a acestei mișcări extremiste, fiindcă această organizație azi nu mai este de domeniul politic, este în cercetarea justiției. Să așteptăm ca justiția să-și facă datoria.

D. Mihail Mora: Nu este aici procesul Gărzii de Fier.

D. Gr. Gafencu: Mă interesează însă, fiindcă a rămas în domeniul politic, ideologia acestei mișcări naționaliste, ideologie care s-a răspândit la sate și la orașe, și a format curente de care nu ne putem dezinteresa, nici d-v. de la guvern, nici noi din opoziție, și de care nu ne putem dezinteresa mai ales atunci când discutăm, d-le senator Mora, o problemă de ordine: problema ordinii de stat.

S-a zis de cei care cunosc stările de la noi, că acest curent n-a pătruns atât de adânc în mase ca de pildă curentul generalului Averescu pe vremea lui sau acum în urmă curentul național-tărănist.

Se poate. Se zice că ar fi numai un freamăt de suprafață. Se poate. Oricît de rătăcit ar fi acest freamăt, trebuie să ne aplecăm urechea spre el, fiindcă prin el răsună, în parte numai, poate, dar totuși răsună, glasul tinerețului nostru. Și de acest element de viață, un popor care vrea să trăiască nu se poate dezinteresa.

În coloana de marș a mișcării naționaliste înaintează studenți și profesori, intelectuali de toate profesiile: avocați, ingineri, medici, slujitori ai bisericii și slujitori ai învățămîntului. O trăsătură de unire îi leagă mai mult decît orice cruce încîrligată: tinerețea.

Este o generație întreagă care se ridică, care înaintează și care vrea să treacă cu de-a sila, dacă nu poate altfel, peste noi. . .

D. Tony Iliescu, raportor: Dar nu cu violență.

D. dr. Eduard Racoviță: Mijloacele interesează.

D. Gr. Gafencu: Problema este mult mai simplă, dar poate fi dacă nu voim s-o pricepem, mult mai grea decît are aerul să fie.

Problema e mai simplă, fiindcă tinerețea e un val, și ca valul trece. Totul este să nu te așezi pe linia lui de spargere. Dar cine poate judeca, cu o mai senină înțelegere, cit de trecătoare este primejdia tinereții decît noi, d-lor senatori, care prin lege și prin definiție am trecut pragul bătrîneții?

Problema poate să fie și mult mai serioasă, fiindcă în acest război dintre generații, trebuie să fie una din părți, cea mai cuminte, care să evite lupta. Ne putem închipui o luptă pe viață și pe moarte cu un dușman din afară, ne putem închipui o luptă de distrugere între două clase sociale, nu ne putem gîndi însă la o luptă pe viață și pe moarte cu o parte din viitorul nostru, cu ce este mai bun și mai puternic în noi înșine.

Firește, represiune legală pentru acei care, cu arma în mînă vor să-și croiască un drum printre înaintași. Doresc însă țării mele din toată inima, ca în calea celorlalți, grăbiți, neastîmpărați și tineri, să ridice ca un răgaz împăciuitor, nu numai barierele de măsuri excepționale, ci și o înțelegere caldă, o sfortare sinceră de a îndrepta împreună greșeli, care, nu toate sînt de partea celor care vin.

Acei care vin, sînt grăbiți și neastîmpărați, astăzi mai mult ca niciodată, și la noi ca pretutindeni. Un profesor de la Sorbona se plîngea, nu de mult, într-un mare ziar parisian, că nu i-a fost dat niciodată să înlînească o generație mai egoistă, mai grăbită, mai îndepărtată de știință și mai frămîntată de patimi și ambiții, ca generația care iese astăzi din școlile secundare și superioare ale Franței. Lipsa de cultură și pofta de putere o aruncă nepregătită, în Franța ca și la noi, în luptele politice și o înecă în acele curente extremiste unde o disciplină exterioară, materială, militară, caută zadarnic să înlocuiască lipsa de echilibru sufletesc și de disciplină interioară.

Citiți și urmăriți, d-lor senatori, broșurile care cuprind în fraze lapidare, ca cele zece porunci, credința aceasta nouă care se răspîndește în Europa centrală. Cultul forței răstoarnă totuși în calea lui. Exagerarea în vorbe și în acte, excesul, extremul, iată porunca zilelor de astăzi.

Cunoscusem nu de mult cultura social-democrată și cultura social-economică. Cunoaștem astăzi ultima cucerire a sociologiei, cultura social-naționalistă cu toate anexele ei politice și economice.

Cît de departe sîntem, d-lor senatori, de cultura adevărată, care de mai bine de două mii de ani ne învață cum să cugetăm și cum să trăim păstrînd în toate, drept cel mai prețios dar al înțelepciunii divine, armonia și dreapta măsură. Dreapta măsură în gîndire și dreapta măsură în acțiune. Dar a cui e vina dacă generațiunile noastre tineré nu găsesc în calea răzvrătirii lor, pînă în clipa cînd se ciocnesc de cordoanele de poliție, nici un zăgaz de ordin intelectual sau moral? Ce am făcut de la război încoace pentru aceste generațiuni? Prin ce mijloace am căutat să întărim în aceste generații dragostea de știință și respectul pentru așezămintele de Stat, pentru organizația noastră politică?

D. Ed. Racoviță: Nimic, nimic n-am făcut.

D. Gr. Gafencu: intențiunea mea, cînd m-am ridicat la această tribună n-a fost să fac un proces meschin unui partid politic. Problema care mă interesează este mult mai adîncă și mult mai serioasă ca să mă lovesc numai de un partid. Să cercetăm împreună, cu toată cunoștința, ceea ce am făcut noi cu toții, toate partidele, în chestiunea tinerească. Și d-lor, fruntași și ai d-v., profesori universitari, au venit la această tribună și au vorbit de marea mizerie a învățămîntului nostru. Nu vreau să repet aici cuvintele lor, care se rezumă în două fraze: titluri din ce în ce mai multe și învățămînt din ce în ce mai puțin. Și nenorocirea a vrut, d-lor ca pe măsură ce atîtea generații de titrați, nepregătiți, intrau în lupta vieții, mijloacele de viață și de cîștig, din cauza crizei economice s-au micșorat. Și s-au creat atunci acele păături întregi de șomeri, cărora li s-a zis, desigur ca o mîngiere, șomeri intelectuali, — pătură nefericită, între toate, fiindcă crescută în dezordine culturală și aruncată apoi în plină dezordine economică, cu poște neîngrădite, ambițiuni nejustificate, dar cu un drept netăgăduit la o viață mai bună, care de la început s-a închis în fața lor. Și atunci, toate aceste pofte, toate aceste ambițiuni s-au îndreptat împotriva statului și au găsit în fața lor un stat, moralmente cu desăvîrșire dezarmat.

Aici este gravitatea problemei de astăzi. Putem întări statul cu măsuri excepționale și cu legi de ordine; atîta vreme cît printr-o sfortare comună nu vom reuși să însănătoșim și să întărim autoritatea morală a Statului, nu vom zădărnici agitațiunile extremiste. Ceea ce este mai primejdios pentru vechile formule ideologice de guvernare nu sînt atacurile și învinuirile ce se aduc de către polemisti. Oricînd asemenea atacuri s-au adus, de cîte ori o organizațiune de stat a dăinuit de mai multă vreme, fiindcă pe acea organizațiune sînt chemați să reprezinte Statul față de mulțime.

O doctrină nouă, domnilor senatori, o formă de guvernămînt nouă, despre care se discută numai, care nu este încă materializată, nepătată încă prin aportul slăbiciunilor și păcatelor omenești, are totdeauna de partea ei pe poeți și pe pamfletari. Dar mai primejdioasă ca antipatia poeților și ca fiera pamfletelor, este lipsa de convingere a celor mai mulți dintre noi, care avem de apărut forma noastră de guvernămînt.

Unii dintre noi se încurcă în chestiuni de doctrină, se leapădă de credințe și de principii care stau la baza unei democrații parlamentare. Alții falsifică, din sistem, normele elementare ale vieții publice: siluiesc alegerile, suspendă libertățile publice. Cei mai mulți nu îndrăznesc în lupta de interese și de persoane care este viața noastră politică, să afirme o credință care depășind obișnuitele formule de uz electoral, să cuprindă o doctrină politică și o atitudine morală. Și atunci, față de un asemenea regim sleit și lipsit de vlagă, cum vreți ca tinerele generațiuni să nu caute, citeodată și pe alte căi, idealuri noi?

Să nu ne facem nici o iluzie în ceea ce privește stîrpirea desăvirșită și imediată a agitațiilor extremiste. Stăm cu toții în fața unor îndatoriri grave care nu sînt de ordin polițienesc. Sînt probleme grave de stat pe care cu toții trebuie să le dezlegăm cu cea mai mare seriozitate, fiindcă de aceste probleme e legată liniștea și propășirea țării noastre.

E mai întii problema învățămîntului. S-a vorbit de ea. Nu vom reveni. Școala este o binetacere cînd stă în slujba științei cu mijloace materiale suficiente și cu profesori bine pregătiți. Cînd școala nu poate da nici creștere, nici învățămînt, departe de a fi un bine, poate să fie o primejdie socială.

Să îngrădim domnilor, și să organizăm învățămîntul nostru în măsura mijloacelor noastre reale, materiale și intelectuale. Învățămînt primar pentru toată lumea. De aici în sus selecțiune: selecțiune printre elevi, selecțiune severă printre profesori. Să închidem acele fabrici de diplome, de unde profesori semidocti aruncă pe piață generații întregi de neisprăviți. Și să ne dăm seama de un adevăr pe care nici o declamație demagogică nu-l poate întuneca: elitele intelectuale sînt absolut necesare democrației fiindcă prin ele un popor cîrmuiește. O democrație degenerază în demagogie, cînd dau năvală la poftele neînfrîinate ale unei mulțimi de titrați, fără creștere însă și fără carte.

Și, în al doilea rînd, e problema politică, prolema așezămîntului nostru de stat. În fața noastră sînt reformatori și revoluționari. Unii au principii, doctrine; alții au avînturi și entuziasm. Mulți dintre reformatori și dintre revoluționari, nu au nimic: un simplu neastîmpăr doar. Întrebarea este ce avem noi? Care sînt convingerile noastre? Fiindcă între ei și noi nu este numai o chestiune de forță, este o chestiune de convingere. Vor învinge pînă la capăt, convingerile cele mai puternice? Desprind, din noianul formulelor de guvernămînt principiul de viață al cîrmuirilor libere. Democrația urmărește interesul celor mulți. În democrație cîrmuiesc oameni liberi între aceste două principii, principii vechi de două mii de ani — sînt ale lui Aristot — se încadrează toată problema noastră de stat.

Unul dintre aceste principii urmărește un interes colectiv; celălalt exprimă o superioritate de ordin individual și moral. Să punem în slujba convingerii noastre de dreptate colectivă și de mîndrie individuală, virtuțile care cinstesc viața publică. Și desprind, printre aceste virtuți, două, care îmi par astăzi deosebit de însemnate: seriozitatea și bărbăția. Seriozitatea, în cercetarea problemelor financiare, economice și de învățămînt, pe care le avem în fața noastră, și pe care nu le mai putem ocoli și escamota. Seriozitatea, înseamnă să ne dăm seama că elementul principal în toate aceste trei probleme este problema ordinii. Cînd vom ști să ne impunem nouă, care avem de judecat, de cercetat și de dezlegat aceste probleme, ordine intelectuală și ordine morală, vom apărea cu toții mult mai ușor ordinea publică, fără legi de excepțiune și fără măsuri excepționale.

Bărbăție! Pentru a ține în friu porniri dinăuntru; nu numai pornirile extremiste, pornirile partidelor și așa zice mai ales, a partidelor mari de guvernământ. Trebuie să ne obișnuim, domnilor senatori, cu gândul că, pentru a face față astăzi îndatoririlor sale, statul nostru de drept și de libertate, cum ar trebui să fie, mai trebuie să fie și un stat eroic. Cuvântul nu este prea mare. Eroismul este astăzi în aer. Nu este vorba de surle, de trîmbițe, de uniforme multicolore și de toată deșertăciunea partidelor extremiste. Este nevoie însă de eroism, pentru a așeza printr-o economie absolut necesară, statul nostru pe o temelie financiară sănătoasă pe care trebuie să stea. Este nevoie de eroism, pentru împăcarea atmosferei noastre politice, atât de grea și atât de înăbușitoare. Este nevoie de eroism, pentru a înălța gândurile noastre, spre acele culmi de mîndrie națională, unde se pot întîlni, împăcate între ele, năzuințele noastre, ale tuturor.

ARMATA ȘI RĂSPUNDERILE ÎN STAT

Interpelare adresată d-lui prim ministru despre consecințele politice ale sentinței Curții Marțiale, în procesul Gărzii de Fier

Această interpelare se datorește unui sentiment de sinceră și adîncă îngrijorare.

Ziarul guvernului ne asigură că d. președinte al consiliului e stăpîn pe situație, ca niciodată guvernul nu a fost mai tare și mai sănătos.

Forse che si — cum zic italienii — forse che no.

Dar nu e vorba aici de soarta guvernului. Dacă nu ar fi în joc decît guvernul, oricît de bune ar fi sentimentele noastre pentru el, nu am fi intervenit. Lucrurile merg destul de repede și fără intervenția noastră. Opoziția vremilor e azi, pentru orice guvern, mai amarnică și mai necruțătoare ca opoziția partidelor politice. Văzînd cum își urmează cursul întîmplările politice ca atîtea lovituri ale destinului îndreptate împotriva cîrmuirii, am putea sta liniștiți pe băncile noastre, cu brațele încrucișate, ca simpli spectatori. Am putea... Dacă n-ar fi în joc grija de țară, grija, care în virtejul frămîntărilor de azi, ne leagă pe toți laolaltă, oricît am dori să ne războim între noi, și ne dezvăluie unele primejdii, care ne amenință pe toți deopotrivă și unele greșeli, de pe urma cărora suferim toți în aceeași măsură.

Despre trei dintre aceste greșeli vreau să vorbesc în această interpelare.

Nu învinuiesc guvernul — cine l-ar putea învinui? — de starea de nervozitate și dezechilibru sufletesc, din zilele noastre, care pregătește atmosfera pentru cele mai uimitoare atentate împotriva ordinii și a bunelor moravuri. Răspunderea pentru stările de azi, dacă de răspundere poate, fi vorba pentru felul cum țara noastră a fost înriurită de consecințele materiale și morale ale marelui război și ale prefacerilor adînci care i-au urmat în lumea întregă, această răspundere ne privește pe toți, deopotrivă, care avem de vegheat la sănătatea și la propășirea țării. Nu e o problemă, însă, pe care, după convingerea mea, am putea-o dezlega pe cale politică. Învinuiri îndreptate de la această tribună spre banca ministerială, polemici de partid sau argumentări politice sînt tot atât de neputincioase să lecuiască criza morală, în care ne zbatem, ca cea mai bine intenționată operă legislativă.

Sintem în fața unor probleme de conștiință, pe care le avem de dezlegat fiecare în parte și toți laolaltă. De felul cum le vom dezlega, de ordinea desăvârșită pe care vom ști să ne-o impunem nouă și neamului nostru, depinde soarta țării.

Învinuiesc guvernul, însă, că a tulburat un proces de conștiință, necesar, printr-o agitație polițienească, inutilă.

Problema ordinii l-a interesat chiar din clipa venirii lui la putere. A venit ca „să restabilească ordinea”. În lipsa, însă, a unei vădite superiorități morale, sau cel puțin, a unei autorități cumpătate și liniștite, care prin însăși ființa lor, potolesc neastâmpărul pornirilor răzvrătite și anarhice, guvernul s-a străduit să aperse o ordine de suprafață, ordinea proprii lui situații politice, prin măsuri excepționale, care au agitat și mai mult spiritele, au împiedicat reacțiunile sufletești sănatoase și au mărit dezordinea.

Prima acțiune de ordine, îndreptată împotriva Gărzii de Fier, acțiune începută câteva săptămîni înainte de Crăciun s-a încheiat câteva zile înainte de Paști. Am expus cu alt prilej părerea mea cu privire la această acțiune. Nu voi reveni.

Nu voi stăruii nici asupra sentinței de achitare a Gărzii de Fier de către tribunalele militare. Nu e nevoie. Ne dăm destul de bine seama — nu e așa? — în ce măsură această sentință a întărit prestigiul politic și autoritatea acțiunii de ordine a guvernului.

Nu. Ceea ce vreau, e ca la lumina celor întimplante, să verific unele din ideile, pe care am avut cîntea să le apăr cu toată hotărîrea, în Senat.

Ați vrut cenzura. Ne-ați impus-o. O cenzură fantazistă, tiranică și absurdă.

Am trăit luni de zile în șoapte. Șoapte de stradă, șoapte de cluburi, șoapte de cafenele. Viața noastră politică s-a desfășurat ca un joc de umbre chinezești.

Comploturile nasc în întuneric. Guvernul a făcut întuneric. Și am pornit cu toții, cu strada, cu cafenelele, cu cluburile și, firește, cu guvernul în cap, la vînătoare de umbre. Atmosfera e atît de supraîncărcată de spirit conspirator încît s-ar cuveni, ca sub directoriul francez, să impunem printr-o nouă măsură excepțională tuturor complotiștilor o uniformă: perucă blondă. și guler negru.

Și cînd am dat, în sfîrșit, peste un complot — un complot militar — cum l-am cocloșit și cum l-am exploatat?

Mai întii tăcere. Nici un rînd în ziare. Nici o lămurire și nici o precizare. În schimb zvonuri nebane ce zbor din om în om, din grup în grup și împrăstie groază și tulburare.

Apoi un comunicat oficial. Un comunicat „liniștitor”, care polemizează cu țara și cu străinătatea și caută să reducă „incidentul” la „justele lui proporții”. Intenția guvernului de a liniști, cu toate că știe „atîtea”, ce nu poate spune, rejeșe încă, atît de vădit printre rîndurile comunicatului, încît nimeni nu se liniștește.

Și apoi vin amănunte. Toate amănuntele deodată. Pagini întregi de literatură de judecător de instrucție, cu toate amănuntele instrucției și a punerii sub acuzare. După prea multă tăcere, prea multă vorbărie.

Toată această toaletă a complotului, în umbră și la adăpostul cenzurii, ferită de controlul opiniei publice și al bunului simț, are cele mai grave neajunsuri. În primul rînd, zăpăcește lumea. Împiedică reacțiunile sănatoase ale publicului, care fie prin rîs, fie prin indignare, fie printr-o îndreptățită revoltă.

zădărnicește cele mai multe ori de mai înainte, răzvrătirile ridicole, absurde sau odioase. Cenzura, înseamnă, renunțarea, în frământările prin care trecem, la sprijinul pe care poate da ideii de ordine, spiritul atât de cumpătat, atât de îndepărtat de curente extremiste, ale poporului nostru. Înseamnă, înlocuirea acestui sprijin puternic și sănătos — singura chează adevărată de echilibru moral și politic în stat — prin deșertăciunea unei agitații polițienești. Înseamnă taină în loc de lumină și în loc de pavăză masivă a bunului simț popular, o atmosferă înfrigurată de bănuieli și de închipuiri, prielnică tuturor nebulilor.

În al doilea rând, cenzura, care dezarmează țara față de comploturile interne, o dezarmează de asemeni, față de propaganda dușmană din afară. Cu prilejul celui din urmă complot, pe când în țară circulau doar zvonuri necontrolate, iar ziarele erau silite să păstreze cea mai desăvârșită tăcere, agențiile și presa din străinătate nu încetau să anunțe, cu cele mai uimitoare amănunte și cele mai dureroase comentarii, „revoluția din România”. În câteva zile propaganda dușmană a distrus, pe temeiul unor fapte pe care nimeni dintre noi nu le putea controla, aceea splendidă impresie de unitate și de putere, pe care a dat-o mare manifestație parlamentară împotriva revizuirii.

E drept că s-au telegrafiat comunicate telegrafice și peste hotare. Aceste comunicate au, însă aceeași autoritate în afară, ca și înăuntru. Nimeni, dar nimeni, nu crede în ele.

Guvernul a dat lupta cu propaganda străină și a pierdut bătălia. Fiindcă în afară de trupele sale de acoperire: un birou de presă și o agenție telegrafică, nu s-a rezemat, nu s-a putut rezema, pe armata puternică a cuminenței și a dreptei judecăți naționale.

Când s-a făcut lumină, când a știut și țara de ce e vorba, toate ziarele au găsit cuvintele potrivite pentru a înfieră uneltirile absurde și odioase împotriva ordinii publice și pentru a exprima încrederea generală în trăinicia și în tăria așezămintelor noastre de stat. A cui e vina dacă glasul cuminenței a răsunat, într-o chestiune în care era în joc prestigiul statului nostru înăuntru și în afară, cu o săptămână prea târziu?

Desființați cenzura, domnule prim-ministru! Nu puteți apăra ordinea singur, în taină și în întuneric. Veți fi înfrint împreună cu toate bunele d-v. intenții. Lăsați țara să se apere și ea. Să știe din vreme de unde vine primejdia, care e primejdia și cum poate fi înlăturată. Țara va găsi totdeauna — cine dintre noi nu împărtășește această credință? — puterea și mijloacele de a rezista și de a birui.

Ați vrut și stare de asediu. Stare de asediu cu poliție militară, siguranță militară, și justiție militară. Avem toate acestea. Și am avut și un proces răsunător, purtat în fața instanțelor militare, un proces politic care a interesat țara întreagă și care a fost încheiat printr-o sentință de o deosebită însemnătate.

Ce-ați urmărit purtând procesul Gărzii de Fier în fața instanțelor militare? Desigur nu o simplă operă de justiție. Nu ați fi avut de ce în acest caz să vă îndepărtați de la calea normală a justiției civile. Nu. Ați vrut în acțiunea d-vs. politică pentru apărarea ordinii — acțiune care v-a purtat de o însemnătate hotărâtoare pentru ființa și trăinicia statului — să aveți concursul unei instanțe judiciare, care să imprime acțiunii justiției acest caracter politic de apărare și întărire a ordinii. V-ați așteptat ca sentința să fie expresiunea unei atitudini de autoritate — atitudine politică, în cel mai înalt înțeles al cuvântului.

Sentiința a avut în adevăr un caracter politic. Nu putea să nu-l aibă deoarece ați ales calea excepțională a unei justiții speciale. Așezată în fața unui proces politic care răscolea atâtea patimi și atâtea îngrijorări, cea mai înaltă instituție a justiției militare, compusă din ofițeri generali și strâns legată de spiritul și de autoritatea armatei, a fost silită să ia parte în proces. Dar, nu a luat partea d-vs. Sentiința a fost expresiunea punctului ei de vedere politic.

Aceste constatări ne îndreptățesc să tragem două concluzii.

Întii: Justiția militară nu e un instrument orb în mîna puterii executive. Guvernul e guvern. Atmata e armată. Justiția e justiție. Această deosebire, firească în împrejurări normale și într-un stat bine organizat, nu ar avea de ce să ne îngrijoreze. Dimpotrivă. După ce ați apelat, însă, pe calea excepțională la instanțele militare, ca să vă ajute să apărați ordinea și să întăriți autoritatea statului, deosebirea de vederi între d-vs. și curtea marțială pare, de o deosebită gravitate. Justiția rămîne justiție, armata rămîne armată, dar guvernul, reprezentat suprem al autorității politice, cum rămîne?

În al doilea rînd, starea de asediu dă prilej armatei să facă politică. În fața tribunalelor militare, a judecătorilor militari, a comisarilor regali și a tuturor militarilor mici și mari care se perindă pe la aceste instanțe excepționale, defilează întregul personal politic al țării. Pe banca acuzaților stau împetricinați, urmăriți pentru metodele și convingerile lor politice. Pe banca avocaților stau reprezentanții cei mai bătaioși ai vieții noastre publice, oratori care nu se sfiesc să cerceteze toate dedesubturile politice ale cauzei pe care o apără. La bară, în fața crucii, trec martori de vază: parlamentari, directori de ziare, foști miniștri, foști prim-miniștri. Răspunzînd la întrebările președintelui, ale comisarului regal, ale avocaților, sînt siliți să-și spovedească amintirile, să-și aperse credințele, să dezvolte programele politice...

Și militarii ascultă, comentează și judecă. Ascultă, adică se familiarizează cu toate scăderile și slăbiciunile vieții politice. Comentează, adică discută și răspîndesc în mediul lor, printre camarazii de cazarmă și de viață militară, toate amănunțele mai mult sau mai puțin interesante, aflate în sala de ședință. Și judecă, ceea ce într-un proces politic, unde clocotesc patimi și se încruciează argumentele politice, înseamnă că iau parte în proces.

Cine a urmărit, de aproape, un proces politic, purtat în fața instanțelor militare, fie acum șase ani procesul Manoilescu, fie procesul de azi, își dă seama de adevărul spuselor mele. Rezultatul unor asemenea judecăți, cînd conștiința militară ia parte pentru sau împotriva curentelor de idei care frămîntă țara, poate fi uneori din cele mai fericite. Ne-am dat seama de aceasta cu toții, și d-vs. și noi — noi poate mai mult ca d-vs. — cu prilejul procesului Manoilescu.

Am convingerea, însă, că nu e bine să întreținem la militari gustul de a face politică. Fiindcă e firesc să nască pofa de a trece în chestii politice, de la judecată la acțiune. În această privință, starea de asediu e o veșnică tentație pentru militarii cu imaginație și ambiție. De ce n-ar încerca și ei să pună rînduială într-un domeniu, unde cele auzite și constatate în cursul proceselor politice e atîta frămîntare?

Pentru militari, — e firesc să fie așa, e un punct de vedere profesional — frămîntare înseamnă dezordine, iar rînduială înseamnă impunere, prin forță, a unui principiu de autoritate. Autoritatea care naște din frămîntări, ordinea care țîșnește ca un principiu de viață, din jocul patimilor omenești, ce dăinuiesc de cînd e lumea la temeliea vieții publice, aceasta e o concepție politică.

Nu e o concepție militară. Altfel sînt obișnuiți militarii să impună ordinea și autoritatea. De ce ne-am mira deci, că în aceste vremi de curte marțială, cînd noi înșine silim pe militari să facă politică, se găsesc unii dintre ei, care vor să aplice vieții de stat metodele militare?

E o stare de spirit îngrijorătoare și pentru stat și pentru armată. Cu atît mai îngrijorătoare cu cît armata nu e mulțumită. O frămîntă nenumărate pricini de nemulțumire în amănuntele cărora nu voi coborî. Mă voi mărgini să semnalez una singură dintre aceste pricini, cea mai însemnată și care le rezumă pe toate: armata își dă seama de nepregătirea ei materială, tehnică și în bună parte, și morală.

Am ascultat cu emoție, interpelarea d-lui g-ral Văitoianu cu privire la aviație, și cu mîhnire am ascultat răspunsul de o atît de crudă sinceritate a d-lui Subsecretar de Stat al aerului. „Recunosc” — a zis d-Radu Irimescu — „că aviația noastră e dezarmată”. Acest răspuns poate să nu fi fost politic, cu toate că realitatea pe care o dezvăluie e cunoscută de toată lumea. E un apel, însă, de o mișcătoare elocință, la simțul de răspundere al nostru, al tuturor.

Și dacă aviația, arma care în împrejurările de luptă ale zilei de azi, trebuie să fie cea dintîi gata, și gata în orice clipă, sufletește și materialmente, ca să respingă atacurile fulgerătoare ce se dau în aer, dacă aviația e așa cum e, ce să gîndim de celelalte arme, de o mai puțină grabnică întrebuintare?

În fața unor lipsuri atît de îngrijorătoare, care ne amintesc zilele de jalnică pregătire ale marelui război, să veghem ca sufletul ostașilor noștri să nu se îndepărteze de la chemarea lui. Un ostaș trebuie să creadă în menirea, și în putința de a-și îndeplini această menire, a armatei din care face parte. El e o verigă dintr-un lanț, — cînd lanțul slăbește, veriga se desprinde. Ostașul nu îndeplinește o meserie, el urmărește un ideal care-l ajută să rabde și să înfrunte puținele mărimi și nenumăratele servititudini ale vieții militare. „Tîmp de cincizeci de ani, a zis acum cîteva zile mareșalul Lyoutey în fața unor camarazi de armă, nu am avut alt ideal decît acela de a sluji”. Mareșalul nu a zis: „de a-mi sluji țara”, după cum nu s-a gîndit în desăvîrșirea lui modestie la fraza de efect: „de a-mi salva țara”. Nu, cuvîntul „a sluji”, singur, în toată umilitatea lui sinceră, dar și în toată nespusa lui mîndrie, „A sluji”, cuprinde în mintea sobră a marelui ostaș și patrie și armată și glorie, — cuprinde, însă, mai ales toate aceste noțiuni strînse laolaltă printr-o acțiune de renunțare la sine însuși, acțiune consfințită zi de zi, prin jertfe de ambiție de interese și de sine.

Ce facem noi, pentru a întări în ostașii noștri voința de a sluji? Ce facem pentru a-i crește în credința jertfelor necesare pe care se înalță o carieră de militar? Cum îi îndepărtăm de interesele, de ambițiile, de scăderile de slăbiciunile vieții publice? Cum pregătim sufletește apărarea noastră națională?

Se zice că trebuie să avem o armată demnă de țara noastră. E foarte adevărat. Aș dori, însă, să adaug: trebuie să avem și o țară demnă de o armată bună. O țară care să aibe neconținut grijă materială pentru armament, grijă morală pentru ostași. O țară în care interesele personale să nu înăbușe devotamentul către cauza publică în care avîntul să nu pară nefolositor, entuziasmul inoportun și vitejia demodată.

Am trăit de prea aproape epopeea marelui război ca să mă îndoiesc o clipă măcar, de însușirile alese, de rarele virtuți ale neamului nostru. Dar se așterne peste aceste virtuți un val de nepăsare, care întunecă strălucirea lor.

Cu toții, simțim că e nevoie de o grabnică și desăvârșită îndreptare.

Să începem, zic unii, prin a stărpi politica din armată. Foarte bine. Politica e o otravă în sufletul ostașilor noștri. Dar și în această atitudine de gravă problemă să nu ne războim cu efectele unui rău, lăsând cauzele în afară de cercetarea și de înțelegerea noastră.

Am auzit că se vor lua măsuri excepționale împotriva ofițerilor care fac politică. Ce înseamnă asta? O nouă eră de agitație, de denunțuri și de măsuri polițienești. O nouă vinătoare după umbrele care se strecoară în întunericul vieții noastre publice.

Nu, alta trebuie să fie efortul nostru de îndreptare.

În primul rând, trebuie să avem grijă de armată. Să facem din nou din ea un instrument viu și real în stare să-și îndeplinească oricând înalta lui menire. Când noi civilii, oamenii politici, vom avea grijă, așa cum e firesc de soarta armatei, se vor găsi mult mai puțini militari, care să se îngrijească, așa cum e firesc, de soarta armatei, se vor găsi mult mai puțini militari, care să se îngrijească, așa cum nu e firesc, de soarta treburilor politice. Fiindcă militarii vor avea din nou un rost și o chemare. În slujba unei armate, armata, principiu sănătos și puternic de eroism, de lupte și de izbniți viitoare vor putea închina viața lor, fără precupețire, idealului de a sluji.

În al doilea rând, dacă vrei să puni capăt politicii în armată, ridicăți starea de asediu. Atâtea vreme cât guvernul face apel la armată, ca să dezlege, cu ajutorul ei, problemele politice în care s-a încurcat, nu se poate cere ostașilor să-și îngreșească gândurile numai în domeniul profesiei lor.

Nimic mai ciudat, ca dragostea d-vs. pentru tribunalele militare. Ele v-au dat în două rânduri cele mai grave avertismente: acum șase ani și acum câteva zile. De ce mai stăruieți pe căi excepționale? Ce mai vreți? Cine să vă mai salveze de sentințele curții marțiale?

Ați crezut, ce e drept, că puteți găsi o salvare. E a treia greșală, cea din urmă, despre care vreau să vorbesc și care atinge problema răspunderilor în stat.

Mă aflu de Paști la Constanța. Am văzut acolo, printre afișele de revistă și de cinematograful, un afiș ciudat, repetat în sute și mii de exemplare, acoperind toate gardurile și toate zidurile disponibile. Era o ediție specială a ziarului „Viitorul”. De departe se distingeau două fotografii: una sus, a d-lui prim-ministru, alta mai jos și mai mare a M. S. Regelui. Fotografia d-lui prim-ministru era încadrată prin cuvintele sale rostite într-un consiliu de miniștri. Răspunsul Suveranului încadra fotografia M. Sale.

M-am întrebat uimit, și împreună cu mine, se întrebau toți cititorii ciudatei reclame, de ce această neobișnuită și stăruitoare publicitate?

Din textul cuvintelor regale se desprindeau o notă de aprobare pentru legea de conversiune și dacă vrei o încurajare pentru acțiunea guvernului.

Asemenea înalte cuvinte, potrivit deprinderilor și moravurilor vieții noastre publice, nu se lipsesc și nu se răspîdesc pe ziduri. Fiindcă prin o asemenea publicitate guvernul dă de bănuț că vrea să solidarizeze Coroana cu succesele și mai ales cu insuccesele politicii lui.

Am putea crede, la prima vedere, că în joc e numai chestia conversiunii. Și așa nu e bine, să amestecăm augusta persoană a Regelui într-o chestiune, unde s-au ciocnit atâtea interese și de pe urma căreia au rămas atâtea nemulțumiri. O lege de conversiune nesocotește, oricât de bună ar fi, interese și drepturi cistigate. Ea lovește în orice caz, în creditorii. Pentru debitorii poate

să fie o lege de liberare. La noi, însă după atîția ani de frămîntări și de șovăieli, în care debitorii s-au învățat să nu mai plătească nimic, conversiunea nu mai e o lege de liberare, ci o lege de constrîngere chiar pentru debitori. Efectele unei asemenea legi, nemulțumesc pe toată lumea: creditorii își pierd drepturile, iar debitorii speranțele.

Avem în această privință o pildă ilustră, pilda lui Solon, înțeleptul atenian, care înainte d-vs., înainte noastră și chiar înainte d-lui Argetoianu a redus datoriile în patria sa. Plutarh ne istorisește că după ce Solon a îndeplinit această mare operă, care a nemulțumit în aceeași măsură pe creditorii și debitori, a găsit de cuviință să se exileze pe zece ani din Atena pentru a lăsa patimile să se potolească și creditul să se refacă.

Iată de ce nu avem dreptul să legăm de o asemenea operă, oricît de necesară și de dreaptă ne-ar părea, răspunderea Suveranului, principiu viu de statornicie și de continuitate, în alcătuirea noastră de stat.

Și avem cu atît mai puțin acest drept, cînd sînt și alte motive care pot deluși neobișnuita publicitate dată cuvintelor regale.

Nimeni dintre noi nu are dreptul să-și întărească situația politică, amenințată sau compromisă, în dauna autorității regale care îndeosebi în vremi de frămîntare, cînd spiritele sînt înfierbîntate și patimile dezlănțuite trebuie ținută în afară și deasupra luptelor noastre politice. Nimeni nu are dreptul să pună răspunderea sa la adăpostul unei răspunderi mai înalte, pentru a fi ferit de lovituri. E o datorie elementară pentru un guvern, să revendice ca un drept și ca un titlu de glorie, și atunci cînd se simte tare, dar mai ales cînd știe că e slab, întreaga răspundere a actelor sale și a situației politice generale. Și această răspundere, el nu are dreptul s-o împartă cu nimeni. Iar dacă se prăbușește sub povara acestei răspunderi, el, guvernul, elementul efemer al puterii executive, datoria și onoarea lui politică cere să lase neștirbit, neatins elementul de statornicie și de continuitate în viața de stat: puterea regală. În afară de această disciplină politică, menită să acopere pe Rege în timp de pace, cum îl acoperă în timp de război piepturile ostașilor săi, totul e confuzie și dezordine.

Să ne dăm seama cu toții de realitate: stîrpirea dezordinii în toate domeniile vieții noastre publice, în finanțe, în armată, în învățămînt, depinde de încrederea generală în ordinea care domnește, care trebuie să domnească sus. Orice dezordine sus, se răsfrînge dureros în toate ramurile așezămîntului nostru de stat.

Iată cele trei puncte pe care am avrut să le ating în interpelarea mea.

Ce cerem guvernului? Înainte de toate să se liniștească. Va trăi cît i-a fost scris să trăiască. Poate o zi, poate o sută. Dacă va cădea, țara nu va pieri. Dar nu trebuie să piară țara, ca guvernul să nu cadă.

Cerem guvernului cumpătară. Să nu umble după comploturi, ci să caute să liniștească spiritele. Să nu se sprijine numai pe poliție, ci și pe bunul simț al acestui popor. Să pună capăt măsurilor excepționale, cenzura, starea de asediu, care întretine dezordinea în opinia publică și în armată. Să-și ia întreaga răspundere pentru faptele sale, și s-o păstreze oricînd și oriunde. Într-un cuvînt, într-o țară tulburată de dezordine, să dea, în sfîrșit, de sus o pildă de cumînțenie și de bună rînduială.

Va putea guvernul d-vs., domnule prim-ministru, să mai dea o asemenea pildă? O doresc. Nimeni nu se poate bucura la spectacolul unei desăvîrșite lipse de stabilitate în cîrmuire.

În orice caz, va trebui domnule prim-ministru, să faceți o mare sforțare asupra firii d-vs. Ați făcut o carieră strălucită, desigur meritată, dar care a lăsat în urma ei o diră de dinamită. Tatarbunar, Oradea? Mare, complotul Manolescu, complotul Gărzii de Fier, complotul Precup..

Prea multe comploturi, domnule prim-ministru, — prea multe!

V-am urmărit cu simpatie cariera d-vs., de scriitor. Ați debutat la teatru cu o dramă intitulată: Vine Viforul! Niciodată nu a tunat, nu a bubuit mai mult pe scena și în culisele Teatrului Național.

Țara are nevoie de liniște, de ordine, de cumpătare.

Să treacă viforul, d-le prim-ministru!